

PALETA BOJA U ROMANU *POVRATAK FILIPA LATINOVICZA*

Kristina Čendo i Zrinka Jelaska
(Filološki fakultet Blaže Koneski Sveučilišta Ćirila i Metodija –
Skopje; Filozofski fakultet – Zagreb)

U radu se iznosi istraživanje i raščlanjuje pridjeve za boje u Krležinu romanu *Povratak Filipa Latinovicza*. Boje se dijele najprije na neboje i spektralne boje, a te dvije skupine pak imaju tri (crna, bijela, siva) i devet članova (crvena, zelena, žuta, plava, modra, smeđa, narančasta, ljubičasta, ružičasta). Svaka je od ovih dvanaest supodređenica neboja i boja shvaćena i sama kao kategorija čiji je prototipni član sama (riječima) čista boja, a preljevi i nijanse boja njezini rubniji ili rubni članovi koji su međusobno u linearnomu odnosu. Među njima se mogu uspostaviti bliskoznačni ili sličnoznačni odnosi. Kako je cijeli roman konstruiran oko glavnoga lika, slikara Filipa Latinovicza, uporaba različitih bliskoznačnih i sličnoznačnih naziva za boje postaje jednom od diskursnih strategija u izgradnji cjelokupna romana, napose u izgradnji lika i njegova odnosa prema dijelovima vlastita života u prošlosti i sadašnjosti. Raščlamba je pokazala da se pridjevi za boje neujednačeno pojavljuju po poglavljima, a njihova raspodjela ovisi i o sadržaju određenoga poglavlja. Tako pridjevi za boje roman, koji je po nekim svojim obilježjima fragmentaran, povezuju u koherentnu cjelinu.

Ključne riječi: boje, diskursne strategije, M. Krleža, *Povratak Filipa Latinovicza*

UVOD

Jezik je sredstvo sporazumijevanja kojim se čovjek služi za ostvarenje vlastitih ili društvenih ciljeva i potreba. U osnovi je svaka komunikacija dijaloška i uvijek je riječ o vrsti prijenosa što se ostvaruje ili usmeno ili pismeno. Za kojim će jezičnim sredstvima posegnuti govornik ovisit će o onomu čemu teži i potrebi što ju valja ispuniti, drugim riječima – birat će jezična sredstva najprikladnija određenoj situaciji i svrsi. Stoga će i odabirati jedan od mogućih sinonima, tako svrstanih na temelju utvrđivanja istosti ili bliskosti značenja između dvije ili nekoliko izrazom različitih jezičnih jedinica što su načelno međusobno zamjenjive, u svim ili nekim kontekstima. Pojava sinonima u tekstu manje je ili više opravdana s obzirom na govornikovu namjeru i diskursni tip (naziva se i funkcionalnim stilom) koji uključuje javni, osobni, književni, znanstveni i multimedijalni diskurs. Svaka je struktura poruke uvjetovana njezinom glavnom ulogom (usp. Jakobson 1966), što znači da je njome djelomično i određena (to ne isključuje nužno i ostale moguće uloge). Tako jezik umjetničkoga djela poštuje vlastita pravila, gradi svoj *nadjezik* kojim može odstupati od uspostavljene standardnojezične norme, ali ju upravo time obogaćuje.

1.1.

Teorijski okvir rada

Kognitivna lingvistika značenju pristupa kao dinamičnoj i promjenljivoj veličini kojoj prethodi osjetilno iskustvo, ograničeno našim psihičkim i fizičkim mogućnostima. Izgradnja značenja više ovisi o ljudskim predodžbama nego o objektivnoj stvarnosti jer su kategorije “određene pomoću prototipova odraz su predodžbe svijeta koje se nalaze u ljudskom umu” (Tabakowska 2005: 32), ili kako kaže Marković (2010: 265): “Jezik odražava što se događa u umu, ne što se događa u mozgu, a naši su umovi djelomično oblikovani i našim pojedinačnim kulturama”. Među članovima jedne kategorije uspostavljaju se različiti odnosi što se mogu strukturirati hijerarhijski, linearno ili pak radijalno.

U okvirima kognitivne lingvistike razvija se među ostalim teorija prototipa. Prototip je shematiziran i konceptualiziran predstavnik u kojem su razvidna sva bitna obilježja leksema kategorije prema kojem se ravnaju svi ostali članovi, prema kojoj se uvode u shemu po sličnosti s prototipom (Tay-

lor 2002). Značenja svih članova nekoga leksičkoga polja (značenjske kategorije leksema) određuju se prema *prototipu*. Oni članovi koji svojim značenjem odstupaju od prototipa, rubniji su ili rubni dijelovi kategorije.

Iako je pojam *istosti* dvojbena, u hrvatskoj se jezičnoj tradiciji pojavljuju nazivi *istoznačnica* i *bliskoznačnica* kao podvrste sinonima, prema tomu kako se shvaća pojam *značenje*, odnosno sama priroda jezika. Neki ih jezikoslovci smatraju leksemima koji “u svojem semantičkomu sadržaju imaju isti arhisem i barem jedan ili više istih sema” (Petrović 2005: 15), drugi ih smatraju različitim pojavama (Tafra 2006, Silić 2006), dok ih treći smatraju članovima iste kategorije, ali različita odnosa prema prototipu (Jelaska 2007). U poteškoće sa sinonimima pripada i sam odnos sinonimnosti i sinonimičnosti. Dok neki spomenuti jezikoslovci (Tafra 2006, Silić 2006) ni bliskoznačnice ne smatraju sinonimima, drugi (npr. Šarić, Wittschen 2008) po kontekstualnomu načelu među sinonime svrstavaju riječi u vrlo različitim značenjskim odnosima izvan konteksta (često nadređenice i podređenice). Sami pak sinonimi, i to čak istoznačnice, a ne samo bliskoznačnice, svojim izrazom omogućuju značenjsko razlikovanje (Jelaska 2007, 2008), što znači da su i oni u nekim slučajevima raznoznačne riječi. Stoga se često u raščlanjivanju sinonimičnih odnosa potrebno baviti i riječima slična značenja, bile one bliskoznačnice, sličnoznačnice ili nešto drugo. Takvo široko poimanje sinonima, koje obuhvaća i sinonimičnost, poslužit će i u ovomu radu.

Ovaj se rad bavi dijelom leksika jednoga književnoga djela, Krležina romana *Povratak Filipa Latinovicza*, i to pridjevima za boje svrstanim u dvije nadređene kategorije: neboje i spektralne boje, od kojih svaka ima potkategorije. Opisujući istoznačne, bliskoznačne i sličnoznačne odnose u okvirima određena diskursnoga tipa, ulazi u područje leksikostilistike koja se bavi proučavanjem leksema jednoga jezika prema njihovim osjećajno-izražajnim, funkcionalno-stilskim i registarskim svojstvima (Katnić-Bakaršić 2001). Istraživanje pridjeva za boje te prikazivanje njihovih odnosa u Krležinu romanu važno je iz dva razloga. Prvi je činjenica da je roman književno djelo usmjereno na poetsku ulogu jezika u kojem se pojava bliskoznačnica iščitava kao bogatstvo pjesnikova stila. Drugi proizlazi iz same strukture romana i njegove izgradnje jer se roman gradi oko glavnoga lika slikara Filipa Latinovicza i njegove potrage za vlastitim identitetom.

1.2.

Građa i metoda istraživanja

Građu ovoga rada čine sve pridjevske riječi za boje i njihove nijanse iz romana *Povratak Filipa Latinovicza* (izdanje 2004). Riječ je o izdanju koje je uključeno u računalni književni potkorpus Hrvatske jezične riznice Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje u Zagrebu. Za potrebe ovoga rada roman je podijeljen u 29 numeriranih poglavlja. U svakome se od njih promatrala raspodjela i čestotnost boja, tj. broj različitih boja i njihovih pojavnica.

U istraživanje su uključeni jedino pridjevi za boje, a isključeni su spojevi koje čine imenica ili pridjev i riječ koja znači boju, npr. *blijedi akvamarin*. Isključene su i ostale riječi koje označavaju boje: glagoli (npr. *zacrvenio mu se obraz*), imenice (npr. *crnina*, *bujno crvenilo*), prilozi (npr. *crno lakirana škrinja*). Iz građe su isključeni svi pridjevi koji u pojedinim primjerima primarno pripadaju gradivnim pridjevima (npr. *zlatan*, *brončan*, *bakren*, *mliječan* i sl.), iako bi mogli upućivati na boju ili nijansu boje zbog nemogućnosti jednoznačnoga određenja. Uključeni su jedino kao dio složenice kada s pridjevom za boju čine jedan pojam, npr. *mliječnobijel* je uvršten kao nijansa bijele boje. Svi su različiti oblici pridjeva za boje svedeni na ženski rod, koji je sročan imenici boja, za razliku od kanonskoga oblika u muškomu rodu, kakav se pojavljuje u Čestotniku. Polusloženice su razdvojene na dva značenjska dijela i uvrštene svaka u svoju boju, npr. *crveno-zelena* je podijeljena na crveno i zeleno i pripisana i jednoj i drugoj boji.

U radu se boje koje su sastavni dio građe pišu malim slovima (npr. *bijela*, *crvenkasta*). Velikim početnim slovom piše se natuknica boje koja uključuje sve pojavnice upravo te prototipne boje (npr. *Bijela*), dok se svim velikim slovima piše nadređenica boje (npr. *BIJELA*) koja uključuje i različite preljeve (npr. *vapnenobijelu*). Treba napomenuti da se toga u tekstu ne će uvijek pridržavati kad je iz konteksta jasno da je riječ o nadređenomu pojmu boja, neboja ili spektralna boja, radi bolje čitljivosti (velika količina velikih slova sporije se čita od malih, a k tome djeluje napadno).

U raščlambi prikupljenih pridjeva za boje pristupa se na dva različita načina. Najprije se promatra broj pojavnica i udio prototipnih članova kategorije dvanaest boja koje se smatraju osnovnima u hrvatskomu jeziku (npr. *Crvena*), a posebno broj i udio njezinih nijansi, koje uključuju sinonime, i to istoznačnice, bliskoznačnice te sličnoznačnice: riječi koje pripadaju istomu semantičkomu polju pojedine od dvanaest boja, ali imaju različita obilježja: ton, svjetloća i zasićenost (npr. *rumena*, *rujna*, *crvenkasta*, *cinoberasta*,

svijetlocrvena, tamnorumena, narančastorumenkasta). Potom se *objedinjuju* sve boje i njihove nijanse pa se promatra sastav pojedinoga semantičkoga polja (npr. CRVENA), udio prototipnih i ostalih, rubnijih boja. Na kraju rada promatra se odnos semantičkoga polja pojedine od dvanaest boja i sadržaja romana.

2.

BOJE KAO IZVANJEZIČNA I JEZIČNA POJAVA

Boje su kao pojava spoj između svojstava svijeta i opažanja onoga koji ga doživljava (Jelaska, Bošnjak i Balent 2005), tj. u izvanjezičnoj stvarnosti boja je osjetilni doživljaj koji nastaje pobuđivanjem receptora u mrežnici očiju živih bića svjetlošću. Bijelo svjetlo (koje u sebi sadrži valne duljine svih ostalih boja) odražava boju ovisno o jačini i kutu pod kojim se lomi te pada na površinu tijela, a u njegovoj obradi sudjeluje i mrežnica. Ljudi boju pripisuju površinama predmeta, materijalima, svjetlosnim izvorima i drugome prema njihovim svojstvima upijanja, odražavanja ili zračenja svjetlosnoga spektra.

Po procesu što se odvija u retini čunjići zaslužni za stvaranje boje grupiraju se u tri suprotne kategorije pa postoje crveno-zelena, žuto-plava i bijelo-crna. U skupu boja koje ljudsko oko može raspoznati, odnosno u vidnom spektru, nalaze se, i to tim redom: crvena, narančasta, žuta, zelena, plava i ljubičasta. One se smatraju i bojama dugina spektra, njih su osnovnim bojama smatrali teoretičari boja od Goethea do Ittena (1961), no Tanhofer (2000) navodi da klasični spektar uključuje i plavozelenu. Boje se različito dijele prema tomu je li podjela psihološka, fizikalna, likovna, slikarska, snimateljska (v. Jelaska, Bošnjak, Balent 2005). U likovnoj se umjetnosti crvena, žuta i plava smatraju osnovnima, prvotnim ili primarnim bojama, a narančasta, zelena i ljubičasta složenima ili sekundarnima, dok su plavozelena, žutozelena, crvenonarančasta i druge tercijarne boje jer se dobivaju miješanjem primarnih i sekundarnih.

Boje imaju tri obilježja koja se mogu pojaviti u različitim stupnjevima: ton, svjetloću i zasićenost (katkada se naziva i jakost) koji imaju objektivne oslonce. Ton odgovara (dominantnoj) valnoj duljini svjetla koje se odražava, on je osnovno obilježje svake boje, ono što ljudi nazivaju bojom, ono što vide kao *crveno, zeleno, plavo* itd. Svjetloća odgovara jačini svjetla koje se odražava (fotometrička mjera svjetljivosti ili luminacije, v. Tanhofer 2000),

to se osjeća kao svjetlina ili tamnoća boje, katkad se naziva i njeznom vrijednošću). Zasićenosti odgovara čistoći same boje (katkad se naziva i čistoća).

Ljudi mogu prepoznati nekoliko milijuna različitih boja, ali ih jezikom znatno manje označuju, a k tomu u svakodnevome sporazumijevaju trebaju samo nekoliko desetaka različitih naziva (Zollinger 1980 prema Wyler 1992). Pri tome neprekinuti niz različitih boja koje ne pružaju fizikalnu osnovu za kategorijsko razgraničavanje dijele na različite kategorije (Taylor 2003: 3). Boje su jedna od najpopularnijih interdisciplinarnih tema u mnogim društvima, posebno u modernim industrijskima kojima i hrvatsko pripada.

U jeziku nije jednostavno prihvatiti kolometričke ili antroploške podjele boja (Wyler 1992: 53) jer jezici iskazuju zanimljiva obilježja: ista riječ za boju često označava vrlo različite boje, dok jedna boja često ima nekoliko naziva, odnosno sinonima. Otvoreno je i pitanje je li doživljavanje boja univerzalno ili društveno određeno. Kako govornici različitih jezika drugačije opažaju boje i to se odražava u jezicima (Leech 1981: 234), određeni broj stručnjaka rječnik boja smatra proizvoljnim. No usporedba različitih jezika pokazuje da ta proizvoljnost u jezicima nije neograničena. Tako su Berlin i Kay (1969) u svojem vrlo poznatomu radu o bojama naveli univerzalni redosljed pojavljivanja boja: 1–2 *bijela* ‘white’, *crna* ‘black’, 3 *crvena*, ‘red,’ 4–5 *žuta* ‘yellow’, *zelena* ‘green’, 6 *plava* ‘blue’, 7 *smeđa* ‘brown’, 8 *siva* ‘grey’, 9 *narančasta* ‘orange’, 10 *ljubičasta* ‘violet’, 11 *ružičasta* ‘rosa’. Svojim su radom naveli znanstvenike najrazličitijih struka na bavljenje tim područjem (npr. Heider, 1972, Kay, McDaniel 1978, više Hardin, Maffi 1997, Kay, Maffi 1999, Wierzbicka 2008), ali su se i mnogi jezikoslovci više usmjeravali na samu boju ili drugo s njom povezano nego na sam jezik, npr. simbolizam boja, povezanost boje i tvarnosti predmeta.

Treba napomenuti i da je mnogo lakše odrediti prototip imenicama nego pridjevima za boje. Oslanjajući se prvenstveno na osjetilno i tjelesno iskustvo, prototipno značenje pridjeva za boju moglo bi se odrediti povezujući ga s opažajima. Tako bi se prototipno značenje crvene boje, njezin osnovni ton, moglo odrediti kao boju krvi, prototipno značenje bijele boje kao boju mlijeka i slično, pri čemu je vidljivo kako je uspoređivanje drugo načelo pomoću koje se gradi značenje, a metafora je sastavni dio procesa kategorizacije (usp. Geld 2006).

2.1.

Boje u hrvatskome

U novije se vrijeme bojama u hrvatskome jeziku sve više bave i hrvatski jezikoslovci (npr. Stolac 1994, Jelaska, Cvikić 2005, Jelaska, Bergovec, Bošnjak 2005, Brbora 2005, Gulešić-Machata, Machata 2007, Opašić, Spicijarić 2010, Marković 2010). Bojama se u djelima hrvatskih književnika bavilo tek nekoliko radova i to unutar širih ili drugih tema (npr. Z. Babić 1991 ili Tanhofer 2000).

U hrvatskom jeziku boje se poglavito izriču pridjevima ili sintagmom *pridjev + imenica*. Kao i u većini slavenskih jezika, i u hrvatskome je utvrđeno jedanaest pridjeva za osnovne boje (Jelaska, Cvikić 2005, Marković 2010), pri čemu bi se likovno osnovne boje nazivale temeljnima. Međutim, postoji i niz od dvanaest pridjeva za osnove boje kod govornika koji razlikuju plavu i modru boju – jedan dio hrvatskih govornika modru smatra različitom bojom od plave (poput prve autorice). Njima je ona tamnija od prototipne plave, a za govornika sa samo jednom plavom (poput druge autorice) ima određen udio ljubičastoga. Pojedine boje imaju sinonime, poput *rujne* i *rumene* za *crvenu*.

Za izricanje različitih nijansa ili preljeva boja hrvatski se koristi pridjevi, a nastalima slaganjem ili srastanjem priloga (*svijetlo, tamno, zagasito* i sl.) s pridjevom pa je složenici značenje postalo jednopojmovno, ili izvođenjem sa sufiksima poput *Đast, -kast*, spojevima riječi te povezivanje s različitim predmetima i pojavama (više Jelaska, Bergovec, Bošnjak 2005, Marković 2010).

U jedinomu objavljenomu hrvatskom čestotniku (Moguš, Bratanić, Tadić 1999), u nastavku Čestotniku, napravljenomu na 1 000 000 pojava, boje su po čestoći poredane kao u tablici 1. Navedene su u kanonskomu obliku. Za potrebe ovoga rada sve su osnovne boje u Čestotniku zbrojene pa je onda izračunat njihov pojedinačni udio. Čestota osnovnih izraza za boje među drugim pridjevima u Čestotniku navedena je zajedno s brojem pojava, rangom i pripadnošću ukupno najčešćim riječima. Iako su to raznolike pojave koje se ne mogu jednostavno usporediti, kad se usporedi univerzalni raspored od 11, odnosno 12 hrvatskih osnovnih boja s udjelom u Čestotniku, zelena je na višem mjestu od crvene, siva je viša od smeđe, a narančasta niža i od ljubičaste i od ružičaste. Ostale su na sličnim mjestima.

Vidi se i da *crn* i *bijel* pripadaju među najčešćih 200 riječi, *zelen*, *crven* i *žut* među najčešćih 300 riječi, *plav* među 500, *siv* među 600, *modar* među

<i>Boje i neboje</i>	<i>Pojavnice</i>	<i>%</i>	<i>najčešćih riječi</i>
<i>crn</i>	615	24,95	200
<i>bijel</i>	535	21,7	200
<i>zelen</i>	282	11,44	300
<i>crven</i>	259	10,51	300
<i>žut</i>	258	10,47	300
<i>plav</i>	180	7,3	500
<i>siv</i>	154	6,25	600
<i>modar</i>	96	3,89	1500
<i>ljubičast</i>	35	1,42	3000
<i>smeđ</i>	24	0,97	4000
<i>ružičasti</i>	16	0,65	5000
<i>narančast</i>	11	0,45	7500
<i>Ukupno</i>	2465	100,00%	

Tablica 1. Osnovne boje u Čestotniku

1500 riječi. Pridjev *ljubičast* pripada među najčešćih 3000, a *smeđ* među najčešćih 4000 riječi. Treba napomenuti da je u Čestotniku visok udio i nekih drugih boja, kojih je više nego smeđe i triju temeljnih boja izvedene sufiksom *-ast*: *rumen* (60), *sur* (31) i *rujan* (27) više od smeđe (24) i sve tri, *sinji* (19) i *riđ* (17), više od *ružičast* (16) i *narančast* (11), a *plavičast* (12) i *zelenkast* (12) više nego *narančast* (11). Međutim, one su izostavljene iz dalje raščlambe (više v. u Marković 2010). Ako se *modra* smatra sinonimom *plavoj*, trebalo bi ju izostaviti (jer se ni *rumena* ni *rujna* nisu pribrajale *crvenoj*), udio bi bio tek nešto drugačiji. Međutim, to se ne će učiniti iz navedenoga razloga i zato što je u proučavanu Krležinu romanu *modra* vrlo česta boja pa se čini da je i Krleži to različita boja, iako se to ne može tvrditi.

Dakle, u građi na kojoj je Čestotnik utemeljen osnovne boje zauzimaju vrlo visoko mjesto, pripadaju među najčešće ne samo pridjeve, nego riječi. Njih osam pripada među najčešćih 2000 riječi, koje prosječno pokrivaju oko 80–85% riječi običnoga svakodnevnoga teksta, dok deset temeljnih boja pripada među najčešćih 4000 riječi, koje prosječno pokrivaju 85–95% običnoga svakodnevnoga teksta. Ni preostale dvije osnovne boje nisu jako rijetke: pridjev *ružičast* pojavljuje se među najčešćih 5000, a *narančast* među najčešćih 7500 riječi. Među pridjevima su riječi još češće: dok je *crna* dvanaesti pridjev po redu, a *bijela* petnaesti, sedam je idućih najčešćih osnovnih boja među prvih stotinu pridjeva.

2.2.

Semantičko polje BOJA

Kategorija BOJA u ovome se radu smatra hijerarhijskom strukturom što se dijeli na spektralne boje i neboje. Osnovnih je boja ukupno dvanaest, pri čemu *neboje* imaju tri člana: bijela, crna i siva, a *spektralne boje* devet: crvenu, žutu, zelenu, plavu, modru, smeđu, narančastu, ljubičastu i ružičastu. Dakle, nisu uključene samo šest boja vidnoga spektra, nego i *smeđa* i *ružičasta*, a k tomu *modra* koja se ne smatra istoznačnicom *plavoj*, za razliku npr. od Markovića (2010) jer se pojavljuje kao posebna boja ne samo u književnosti, posebno u Krležinu djelu, nego i kod većega broja hrvatskih govornika.

Svaka od navedenih boja sama je shvaćena kao nadređenica koja osim prototipne, osnovne boje uključuje i nijanse ili preljeve boja. Drugim riječima, za svaku se boju uspostavlja zasebno semantičko polje (*PLAVA*, *CRVENA*, *ZELENA* itd.) kao nadređenica (hiperonim) čiji je prototipni član podređenica (hiponim) plava, crvena, zelena itd. boja, dok su ostale podređenice (kohiponimi) njezine izvedenice ili složenice. Unutar tako uspostavljenih semantičkih polja mogu se odrediti istoznačni ili bliskoznačni odnosi među jedinicama. Takva podjela odgovara nadređeničko-podređeničkomu (hiperonimijsko-hiponimijskomu) odnosu među jedinicama. Među nadređenicom i podređenicama mogu se uspostaviti djelomično sinonimični odnosi – zamjenjivost u kontekstu nije potpuno moguća jer na mjesto podređenice uvijek može doći nadređenica, a obrnuto ne vrijedi. Iako se unutar jednoga semantičkoga polja između jedinica uspostavlja hijerarhijski odnos, između nižih jedinica – supodređenica – odnos je linearan. Tako će supodređenice svakoga od semantičkih polja unutar *spektralnih boja* činiti prototipna boja – istoimeni pridjevi, njegovi sinonim i (ako ih ima) i svi pridjevi kojima se izriču nijanse ili preljevi boja (npr. *tintasta*, *zelenkasta*, *plavkasta*, *žučkasta* i sl.) dok će supodređenice semantičkoga polja *NEBOJE* činiti prototipni – istoimeni pridjevi, njegovi sinonimi (ako ih ima) i svi pridjevi kojima se izriču nijanse ili preljevi neboja (*vapnenobijela*, *olovnosiva*, *tamnocrna*).

3.

BOJE U ROMANU *POVRATAK FILIPA LATINOVICZA*

U književnosti nazivi za boje sudjeluju u opisivanju, u stvaranju slike namijenjene čitateljima. Katkad zazivaju osjećaj boje spominjanjem predmeta, katkad tvore osebuje nazive, a često imaju i simboličku ulogu. Književnici se mogu služiti najrazličitijim sinonimnim nazivima za boje, a njihovi i novostvoreni nazivi za boje katkad više utječu na ugođaj teksta nego što pokazuju određene tonove (v. Jelaska, Bošnjak, Balent 2005). Tanhofer (2000) Miroslava Krležu smatra najvećim slikarem među piscima i to pokazuju navodeći sljedeće boje u Zastavama kojima on opisuje Anine šešire: *boja mlijeka, boja gnjile višnje, boja senfa, boja duhana, boja parma-ljubičica, smaragdnozelen, pastelnnoplava, zlatnoprotkana, zlatna, pastelnozelen*, dok Jelaska i sur. (2005) uz Krležu stavljaju i Kozarčanina.

Pojavljivanje boja i neboja u Krležinu romanu jedna je od diskursnih strategija što utječe na izgradnju i značenje cjelokupnoga romana. U romanu *Povratak Filipa Latinovicza* pridjevi za *BOJE* ukupno se pojavljuju 494 puta. Bogatstvo naziva za boje približava čitatelju Filipov svijet, no još više otkriva na koji ga način Filip opaža, kako ga oslikava. U tomu se svojevrsnu dijalogu što se vodi između Filipa kao objektivnoga pripovjedača i čovjeka otrgnuta od podloge (Engelsfeld 1975), u čijim se unutarnjim monolozima otkriva svijet neboja, nazire svijet *živčano podrovanoga čovjeka* (Krleža 1982).

Kad se promatraju samo prototipni članovi obiju potkategorija *BOJE*, više je pojavnica u kategoriji *NEBOJA* nego *SPEKTRALNIH BOJA*: 41,1% naprema 34,6%, kao što se vidi u tablici 2. Međutim, kad se pridodaju nijanse, u romanu je veći udio *SPEKTRALNIH BOJA* nego *NEBOJA*. Od ukupnoga broja pojavnica (494) neboje i njihove nijanse pojavljuju se 225 puta ili 45,6%, a boje i njezine nijanse boja 269 puta ili 54,4%.

<i>Neboje, boje i njihove nijanse</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
NEBOJE	203	41,1
nijanse NEBOJA	22	4,5
SPEKTRALNE BOJE	171	34,6
nijanse SPEKTRALNIH BOJA	98	19,8
<i>Ukupno</i>	494	100

Tablica 2. Ukupnost spektralnih boja, neboja i njihovih nijansa

3.1.

Prototipni i ostali članovi pojedinih boja

Tablica 3 i slika 1 pokazuju da prototipnih članova pojedinih potkategorija NEBOJA ima znatno više nego spektralnih boja: sve tri pojavljuju se pojedinačno više nego crvena, boja s najvišim udjelom, iako se crvena razlikuje od bijele tek za 0,2%.

<i>Boje i neboje</i>	<i>Prototipne pojavnice</i>	<i>Postotni udio</i>	<i>Pojavnice nijansa</i>	<i>Postotni udio</i>	<i>Ukupni broj pojavnica</i>	<i>Ukupni postotni udio</i>
CRNA	82	16,6	4	0,8	86	17,4
SIVA	63	12,8	16	3,2	79	16
BIJELA	58	11,7	2	0,4	60	12,1
CRVENA	57	11,5	14	2,8	71	14,3
ZELENA	36	7,3	37	7,5	73	14,8
MODRA	25	5,1	10	2,0	35	7,1
ŽUTA	22	4,5	6	1,2	28	5,7
PLAVA	12	2,4	18	3,6	30	6
SMEĐA	6	1,2	5	1	11	4,1
NARANČASTA	6	1,2	2	0,4	8	1,6
LJUBIČASTA	6	1,2	2	0,4	8	1,6
RUŽIČASTA	1	0,2	4	0,8	5	1,9
<i>Ukupno</i>	374	75,7	120	24,3	494	100

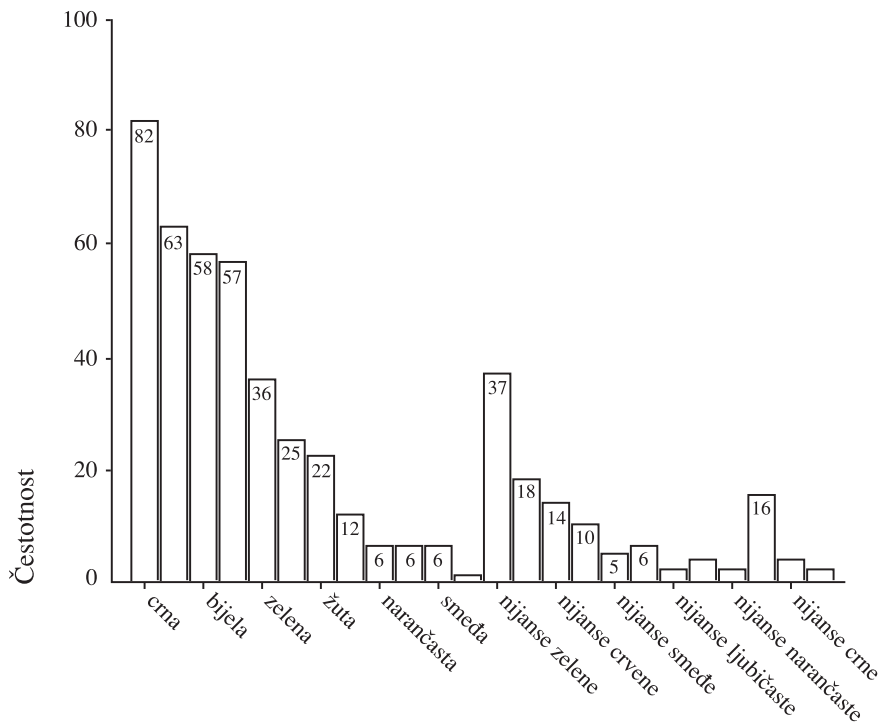
Tablica 3. Boje, neboje i njihove nijanse

Kao što se vidi iz tablice 3, najveći udio među prototipnim članovima svakoga ima Crna boja, potom vrlo sličan redom Siva, Bijela i Crvena. Slijedi Zelena, potom Modra i Žuta, onda Narančasta, Ljubičasta i Smeđa, a najmanje je među čistim bojama Ružičaste.

Poredak se osnovnih dvanaest boja u Krležinu romanu *Povratak Filipa Latinovicza*, ne podudara u svemu s Čestotnikom (u njemu su svi pridjevi svedeni na kanonski oblik, m. r. jd.). Krleži je također crna na prvome mjestu, no siva prethodi bijeloj. Crvena mu je češća od zelene dok je u Čestotniku obratno. Kod Krleže je modra češća i od žute i od plave, u Čestotniku ih slijedi, narančasta mu je češća nego u Čestotniku. Dakle, redosljedno su u romanu siva, crvena, modra i narančasta na višem mjestu nego u Čestotniku. Iako je crna također na prvomu mjestu, u romanu joj je manji udio nego u

Čestotniku. Manje je bijele, dvostruko više sive, crvene nešto više, zelene znatno manje, žute dvostruko manje, plave nekoliko puta manje, ali modre zato više, ljubičaste podjednako, smeđe nešto više, ružičaste manje, narančaste više.

Udio boja naveden u tablici 3 prikazan je i slikom 1, na kojoj je iz tehničkih razloga riječima ispisan naziv svake druge boje. Ona jasnije pokazuje poredak preljeva pojedine boje i njihov udio među svim osnovnim bojama. Među nijansama boja poredak je po udjelu različit od poretka prototipnih boja: uočljivo je najviše nijansa ZELENE, potom PLAVE, pa SIVE, CRVENE i MODRE, zatim ŽUTE, SMEĐE, RUŽIČASTE i CRNE, potom LJUBIČASTE, NARANČASTE i BIJELE.

Slika 1. Boje, neboje i njihove nijanse

Tako je u Krležinu romanu *Povratak Filipa Latinovicza* nijansa ZELENE viša, a samo Crvena od spektralnih boja ima veći udio. I nijansa ZELENE (7,5 : 7,3) i nijansa PLAVE (3,6 : 2,4) više je nego same prototipne boje,

tako je i s RUŽIČASTOM (0,8 : 0,2). Za razliku od njih, ostale se boje pojavljuju u većemu udjelu kao prototipne nego kao nijanse. Kod nekih su razlike između udjela prototipnoga člana i svih ostalih zajedno vrlo velike, posebno CRNE (16,6 : 0,8) i BIJELE (11,7 : 0,4), kod drugih vrlo male, npr. kod SMEĐE (1,2 : 1), dok su ostale raspoređene između tih dviju krajnosti.

Kad se u obzir uzme semantičko polje boja, redosljed je boja u Krležinu romanu: CRNA (17,4%), SIVA (26%), ZELENA (14,8), CRVENA (14,3), BIJELA (12,1%). Svake je od tih boja više od dvanaest posto. Sljedeće boje, ŽUTE, tek je nešto manje od PLAVE, slijedi SMEĐA, a na kraju RUŽIČASTA (1,9%), NARANČASTA (1,6%) i LJUBIČASTA (1,6%).

3.1.

Neboje i njihove nijanse

Od 225 pojava neboja i njihovih nijansa, CRNA se pojavljuje 86 puta ili 38,2 %, SIVA 79 puta ili 35,1 %, dok se BIJELA pojavljuje 60 puta ili 26,7 %, što se vidi iz tablice 4.

<i>NEBOJE i nijanse neboja</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
CRNA	86	38,2
SIVA	79	35,1
BIJELA	60	26,7
<i>Ukupno</i>	225	100

Tablica 4. Neboje

Unutar svakoga semantičkoga polja pojedine boje Crna, Siva i Bijela znatno su zastupljenije nego njihove nijanse. Crna, Siva i Bijela imaju čak 203 pojava, a njihove nijanse samo 22 pojava. Crna boja spominje se 82 puta ili 40,4 %, siva boja 63 puta ili 31,0 %, bijela 58 puta ili 28,6 %, a među nijansama najviše je nijansa Sive, što se vidi u tablici 4. Udjeli jesu različiti i Crne je uočljivo više nego Bijele, no velik je udio i Sive, štoviše: udio Sive i Bijele prilično je sličan. Među nijansama uočljivo je najviše nijansa SIVE. Stoga se u semantičkomu polju NEBOJE ne može govoriti o crno-bijeloj suprotnosti, nego o raznolikosti.

<i>NEBOJE, BOJE i nijanse neboja</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
Crna	82	36,4
Siva	63	28,0
Bijela	58	25,8
nijanse Sive	16	7,1
nijanse Crne	4	1,8
nijanse Bijele	2	0,9
<i>Ukupno</i>	225	100

Tablica 5. Neboje i nijanse neboja

3.2. Boje i njihove nijanse

Od ukupnoga broja pojavnica (494) **SPEKTRALNE BOJE** pojavljuje se 269 puta. Kao što se vidi u tablici 2, same prototipne boje imaju 171 pojavnicu (34,6%) od ukupnoga broja, a njihove nijanse 98 (19,8%) od ukupnoga broja. To znači da unutar semantičkoga polja **SPEKTRALNE BOJE** prototipne boje imaju udio 63,57%, a nijanse imaju udio 36,43%. Takva prevlast prototipnih, čistih boja mogla bi pokazati ekspresionistički značaj Krležine palete u romanu.

<i>SPEKTRALNE BOJE</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
Crvena	57	33,3
Zelena	36	21,1
Modra	25	14,6
Žuta	22	12,9
Plava	12	7,0
Ljubičasta	6	3,5
Narančasta	6	3,5
Smeđa	6	3,5
Ružičasta	1	0,6
<i>Ukupno</i>	171	100

Tablica 6. Spektralne boje

Poredak je nijansa drugačiji, kao što se vidi u tablici 6. Dvostruko je više nijansa ZELENE nego nijansa PLAVE, koje su iduće po zastupljenosti. Nijanse CRVENE na trećemu su mjestu, potom nijanse MODRE, slijede nijanse ŽUTE, SMEĐE i RUŽIČASTE, a najmanje je nijansa LJUBIČASTE i NARANČASTE. Dakle, u ovomu je romanu Krleža najviše preljeva pokazao u ZELENOJ, sa stajališta boja neutralnoj, statičnoj, a sa stajališta doživljaja boji prirode i života u prirodi. Ipak, Krleža u toj boji i njenim nijansama vrlo često vidi pljesnivost, trulež, starost, propadanje.

<i>Nijanse boja</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
nijanse ZELENE	37	13,8
nijanse PLAVE	18	6,7
nijanse CRVENE	14	5,2
nijanse MODRE	10	3,7
nijanse ŽUTE	6	2,2
nijanse SMEĐE	5	1,9
nijanse RUŽIČASTE	4	1,5
nijanse LJUBIČASTE	2	0,7
nijanse NARANČASTE	2	0,7
<i>Ukupno</i>	269	100

Tablica 7. Nijanse spektralnih boja

Kada se po zastupljenosti ravnopravno prikažu boje i njihove nijanse, kao u tablici 8, pokazuju se zanimljivi brožčani odnosi. Nijanse ZELENE zastupljenije su od svih drugih boja osim Crvene, nijanse PLAVE i CRVENE češće su od Plave, a nijanse MODRE češće od četiri najrjeđe boje. Za govornike hrvatskoga koji ne razlikuju modru i plavu boju, nego ih objedinjuju u jednu, sljedeća bi bila nijanse PLAVE, kojih bi bilo 43, dakle više nego same Zelene pa bi bile treće po redu. Ovako slijede modra i žuta. Dakle, Krležine je najčešća boje prototipna crvena, slijede nijanse zelene i sama prototipna zelena, a potom modra, žuta pa nijanse plave, crvene, potom prototipna plava i nijanse modre.

Najčestotnija je Crvena s 57 pojava (21,2%), potom Zelena koja se pojavljuje 37 puta (13,4 %). Slijede Modra (9,3%), Žuta (po 8,2 %), a potom Plava (4,5%), Ljubičasta (2,2%), Smeđa (2,2%), Narančasta (2,2%) i Ružičasta boja (0,7%). Dakle, na vrhu su komplementarne boje: crvena i zelena.

<i>BOJE i nijanse boja</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
Crvena	57	21,2
nijanse ZELENE	37	13,8
Zelena	36	13,4
Modra	25	9,3
Žuta	22	8,2
nijanse PLAVE	18	6,7
nijanse CRVENE	14	5,2
Plava	12	4,5
nijanse MODRE	10	3,7
Ljubičasta	6	2,2
Narančasta	6	2,2
Smeđa	6	2,2
nijanse ŽUTE	6	2,2
nijanse SMEĐE	5	1,9
nijanse RUŽIČASTE	4	1,5
nijanse LJUBIČASTE	2	0,7
nijanse NARANČASTE	2	0,7
Ružičasta	1	0,4
<i>Ukupno</i>	269	100

Tablica 8. Boje i nijanse boja

Kada se bojama pridruže njihove nijanse i napravi semantičko polje pojedine spektralne boje, raspodjela je drugačija. Od ukupnoga broja pojavnica za boje i njihove nijanse (269) ZELENA je boja (Zelena i nijanse) najzastupljenija 27,1%, potom slijede CRVENA 26,4%, MODRA 13 %, PLAVA 11,2%, ŽUTA 10,4% te SMEĐA 4,1%. NARANČASTE i LJUBIČASTE pojavljuju se 3%, dok se RUŽIČASTA pojavljuje 1,9%.

<i>SPEKTRALNE BOJE</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
ZELENA	73	27,1
CRVENA	71	26,4
PLAVA	30	11,2
MODRA	35	13
ŽUTA	28	10,4
SMEĐA	11	4,1
LJUBIČASTA	8	3
NARANČASTA	8	3
RUŽIČASTA	5	1,9
<i>Ukupno</i>	269	100

Tablica 9. Spektralne boje

4.

ODNOSI MEĐU JEDINICAMA POJEDINE BOJE

U prethodnom se dijelu rada navelo da za svaku boju i neboju može uspostaviti zasebno semantičko polje. U takvom bi semantičkom polju nadređenica bila osnovna boja ili neboja – pridjev za osnovnu boju (*ZELENA, PLAVA, MODRA, CRVENA, SIVA*), a podređenice bi predstavljale njihove nijanse što su međusobno u supodređeničkomu odnosu. Pri utvrđivanju sinonimnih odnosa među supodređenicama valjalo bi uključiti znanje o trima ključnim svojstvima boja u fizičkom svijetu: tonu, jačini i zasićenosti. Ta se osnovna svojstva boje odražavaju i u jeziku: *ton* kao pridjev za osnovne boje (npr. *plava, zelena, žuta*), *svjetlina* priložima u prvom dijelu složenice (npr. *svijetloplava, tamnozeleno*), a *zasićenost boje* sufiksima *-ast, -kast* (npr. *plavkast, zelenkast, žučkast*) ili složenim pridjevima (npr. *prozirno-plava, žučkastosiva* i sl.). Prihvaćajući navedeno, jednostavnije je odrediti jesu li između supodređenica uspostavljeni sinonimni odnosi, tj. mogu li se određene supodređenice svrstati u istoznačnice, bliskoznačnice ili pak sličnoznačnice. Slijede tablični prikazi boja, neboja i njihovih nijansa. U prilogu su slike koje bojama predstavljaju riječi za boje.

4.1.

Neboje i njihove nijanse

Crna boja i njezine nijanse prikazane su u tablici 10 i slici 7. U romanu je CRNA gotovo uvijek prototipna Crna (95,3%). Ima tek dvije nijanse koje se pojavljuju s ukupno 4 pojavnice. Od toga je druga, *tamnocrna*, svojevrsna tautologija pa prikazuje doživljaj nego likovno opažanje.

CRNA	Čestotnost	Postotak
1. Crna	82	95,3
2. Tmasta	3	3,5
3. Tamnocrna	1	1,2
<i>Ukupno</i>	86	100

Tablica 10. Crna i njezine nijanse

Siva i njezine nijanse prikazane su u tablici 11 i slici 8. Za razliku od CRNE, ima čak osam nijansa, najčešća je pepeljasta (7x). Kao to se vidi u tablici 10, ostale se većinom pojavljuju jednom: *tamnosiva*, *pastelnosiva*, *blatnosiva*, *zelenkastosiva*, *žučkastosiva*, tek *svijetlosiva* i *olovnosiva* dvaput. Nijanse pokazuju razliku u svjetlosti (tamno, svijetlo), u vrsti boje (pastelno), u tvarnosti ili asocijativnosti (pepeljasto, blatno, olovno) i u prisutnosti druge boje (zelenkasto, žučkasto).

<i>SIVA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Siva	63	79,7
2. Pepeljasta	7	8,9
3. Svijetlosiva	2	2,5
4. Olovnosiva	2	2,5
5. Tamnosiva	1	1,3
6. Pastelnosiva	1	1,3
7. Blatnosiva	1	1,3
8. Zelenkastosiva	1	1,3
9. Žučkastosiva	1	1,3
<i>Ukupno</i>	79	100

Tablica 11. Siva i njezine nijanse

Bijela i njezine nijanse prikazane su u tablici 12 i slici 9. Bijela je, slično kao crna, prisutna uglavnom kao čista boja (96,7%). Ima također samo dvije nijanse (ali samo 2 pojavnice), obje upućuju na predmet označen tom bojom, sadrže skrivenu poredbu: bijela kao vapno, bijela kao mlijeko.

<i>BIJELA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Bijela	58	96,7
2. Vapnenobijela	1	1,7
3. Mliječnobijela	1	1,7
<i>Ukupno</i>	60	100

Tablica 12. Bijela i njezine nijanse

Kao što se vidi iz prethodne tri tablice, najviše pojavnica ima crna boja s nijansama: 86, potom siva 79, a najmanje bijela 60. Crna i bijela imaju samo tri različita naziva boje, dok ih siva ima 9. U svakoj kategoriji

boje primjetno najviši udio ima temeljna boja, 79,7% siva, a 96,7% bijela, i 95,4% crna.

4.2.

Spektralne boje i njihove nijanse

Osim osnovne, prototipne boje, koja je u svakoj od SPEKTRALNIH BOJA najzastupljenija, sve BOJE uključuju i nijanse, ali s vrlo različitim brojem i udjelom. Najviše nijansi ima Zelena, čak jedanaest, a najmanje naračasta i ljubičasta, samo po jednu. Crvena i plava imaju ih sedam, modra i smeđa 4, žuta i ružičasta 3. Dakle, ukupni udio pojedine boje nije uvijek proporcionalan njezinoj raspršenosti u nijanse.

Zelena i njezine nijanse prikazane su u tablici 13 i slici 10. Osim svjetline (svijetlo, tamno, blijedo), zasićenosti (*zelena* i *zelenkasta*) i jasne umiješanosti druge boje (*sivozelenkasta*), pojavljuju se i predmetnost (fosforna, sumporno, bakreno, pljesnivo) koje u sebi kriju i poredbe (kao fosfor, kao bakar, kao sumpor, kao pljesan) te tvarnost (*zelenkastomasna*). U kakvu su, dakle, odnosu navedene nijanse zelene međusobno i prema nadređenici ZELENOJ? Međudobno su bliskoznačnice, npr. svijetlozelenkasta i blijedozeleznkasta ili sličnoznačnice: svijetlozelena i tamnozelena, bakrenozelena i pljesnivozelena.

<i>ZELENA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Zelena	36	49,3
2. Zelenkasta	18	24,7
3. Svijetlozelenkasta	6	8,2
4. Svijetlozelena	3	4,1
5. Tamnozelena	2	2,7
6. Fosforna	2	2,7
7. Sumpornozelena	1	1,4
8. Zelenkastomasna	1	1,4
9. Pljesnivozelena	1	1,4
10. Blijedozeleznkasta	1	1,4
11. Sivozelenkasta	1	1,4
12. Bakrenozelena	1	1,4
<i>Ukupno</i>	73	100

Tablica 13. Zelena i njezine nijanse

Crvena i njezine nijanse prikazane su u tablici 14 i slici 11. Osim stupnja svjetline (svijetlo, tamno), zasićenosti (*crvena* i *crvenkasta*) i jasne umiješanosti druge boje (*narančastorumenkasta*) pojavljuju se i tvarnost (*cinoberasta*) i sinonimi: *rujna* i *rumena*.

<i>CRVENA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Crvena	57	80,3
2. Crvenkasta	5	7,0
3. Cinoberasta	3	4,2
4. Rumena	2	2,8
5. Tamnorumena	1	1,4
6. Narančastorumenkasta	1	1,4
7. Rujna	1	1,4
8. Svijetlocrvena	1	1,4
<i>Ukupno</i>	71	100

Tablica 14. Crvena i njezine nijanse

Modra i njezine nijanse prikazane su u tablici 15. i slici 12. Pojavljuju se razlike samo u svjetlini (svijetlo i tamno) i zasićenosti (*modra* i *modrikasta*) te jasna umiješanost druge boje, dinamički suprotne (*crvenomodra*).

<i>MODRA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Modra	25	71,4
2. Modrikasta	5	14,3
3. Svijetlomodra	2	5,7
4. Tamnomodra	2	5,7
5. Crvenomodra	1	2,9
<i>Ukupno</i>	35	100

Tablica 15. Modra i njezine nijanse

Plava i njezine nijanse prikazane su u tablici 16 i slici 13. Iako joj je udio manji od modre za pet, raspon je nijansa veći za tri. Osim svjetline (samo svijetlo), zasićenosti (*plava* i *plavkasta*, *blijedoplava*) i umiješanosti druge boje (sivozelenkasta), pojavljuju se i vrsta boje (pastelnoplava), dojam (*jednoličnoplava*), tekstura (*prozirnoplava*) i sinonim koji je tuđica (*akvamarinska*).

<i>PLAVA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Plava	12	40,0
2. Plavkasta	6	20,0
3. Svijetloplava	4	13,3
4. Akvamarinska	3	10,0
5. Pastelnoplava	2	6,7
6. Jednoličnoplava	1	3,3
7. Prozirnoplava	1	3,3
8. Blijedoplava	1	3,3
<i>Ukupno</i>	30	100

Tablica 16. Plava i njezine nijanse

Žuta i njezine nijanse prikazane su u tablici 17 i slici 14. Samo su tri nijanse osim najzastupljenije prototipne žute: jedna s razlikom u svjetlini (tamno), druga zasićenosti (*žučkasta*), a treća sinonim, tuđica, ograničene spojivosti (*blond*).

<i>ŽUTA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Žuta	22	78,6
2. Tamnožuta	3	10,7
3. Žučkasta	2	7,1
4. Blond	1	3,6
<i>Ukupno</i>	28	100

Tablica 17. Žuta i njezine nijanse

Smeđa i njezine nijanse prikazane su u tablici 18 i slici 15. Mali je broj pojava svake nijanse osim prototipne. Među nijansama osim razlike u svjetlini (tamno i svijetlo) pojavljuju se još dvije tvarne (*kavina* i nesklonjivi *krem*).

<i>SMEĐA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Smeđa	6	54,5
2. Tamnosmeđa	2	18,2
3. Svijetlosmeđa	1	9,1
4. Kavina	1	9,1
5. Krem	1	9,1
<i>Ukupno</i>	11	100

Tablica 18. Smeđa i njezine nijanse

Narančasta i njezine nijanse prikazane su u tablici 19 i slici 16. Uz prototipnu boju pojavljuje se još samo nijansa s razlikom u svjetlini (tamno).

<i>NARANČASTA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Narančasta	6	75
2. Tamnonarančasta	2	25
<i>Ukupno</i>	8	100

Tablica 19. Narančasta i njezine nijanse

Ljubičasta i njezine nijanse prikazane su u tablici 20 i slici 17. Kao i u prethodnoj boji, osim prototipne boje pojavljuje se još samo jedna nijansa, ovdje tvarni sinonim (*tintasta*).

<i>LJUBIČASTA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Ljubičasta	6	75,0
2. Tintasta	2	25,0
<i>Ukupno</i>	8	100

Tablica 20. Ljubičasta i njezine nijanse

Ružičasta i njezine nijanse prikazane su u tablici 21 i slici 18. Iako ima najmanje pojavnica, kod ove se boje osim prototipne boje pojavljuju još tri nijanse: po svjetlini (svijetlo) i zasićenosti (blijedoružičasta), uključujući umiješanost bijele boje.

<i>RUŽIČASTA</i>	<i>Čestotnost</i>	<i>Postotak</i>
1. Ružičasta	1	20,0
2. Svijetloružičasta	2	40,0
3. Bijeloružičasta	1	20,0
4. Blijedoružičasta	1	20,0
<i>Ukupno</i>	5	100

Tablica 21. Ružičasta i njezine nijanse

Zanimljivo je da se razvedenost po nijansama, tj. broju različitih nijansi unutar semantičkoga polja svake od dvanaest osnovnih boja, smanjuje kako se smanjuje udio boja, ali čestotnost ne prati broj nijansa. Naime, CRNA i BIJELA imaju samo 3 različita naziva boje, dok ih SIVA ima 9, iako je rjeđa od CRNE. ZELENA ih ima 12, CRVENA 8, MODRA 5, a PLAVA 8, ŽUTA 4, a SMEĐA 5, NARANČASTA i LJUBIČASTA 2, a najrjeđa boja, RUŽIČASTA, ima ih 5, poput MODRE I SMEĐE koje su znatno češće.

4.3.

Poredak i zastupljenost boja u romanu prema nekoliko načela

Slika 6 prikazuje kolorit Krležina romana *Povratak Filipa Latinovicza* donekle pojednostavljeno jer su sve nijanse pojedine boje uvrštene u njezino semantičko polje. U ovom se potpoglavlju uspoređuje poredak i zastupljenost boja po nekoliko načela: donosi se redosljed prototipnih boja, semantičkih polja te razvedenost semantičkoga polja na natuknice. Pri tomu se prema brojčanim odnosima boje redaju u nekoliko skupina po sličnosti, što je iskazano poretkom u istomu ili različitomu retku. Među prototipnim je bojama po čestotnosti redosljed kao u (1), u zagradama je postotni udio. Dakle, na vrhu su komplementarne boje: crvena i zelena. Ukupni poredak pojavnica za boje i njihove nijanse naveden je u (2), u zagradama je postotni udio. Poredak je pak prema razvedenosti, broju različitih natuknica u svakomu semantičkomu polju proučavanoga romana naveden u (3), u zagradama je broj različitih natuknica.

(1)

i. Crna (16,6)

ii. Siva (12,8) Bijela (11,7) Crvena (11,5)

iii. Zelena (7,3),

iv. Modra (5,1) Žuta (4,5),

v. Plava (2,4),

vi. Ljubičasta, Smeđa i Narančasta (po 1,2),

vii. Ružičasta (0,2).

(2)

i. CRNA (17,4) SIVA (16)

ii. ZELENA (14,8), CRVENA (14,3), BIJELA (12,1)

iii. MODRA (7,1), PLAVA (6), ŽUTA (5,7),

- iv. SMEĐA (4,1),
- v. RUŽIČASTA (1,9), NARANČASTA i LJUBIČASTA (po 1,6)

(3)

- i. ZELENA (12),
 - ii. SIVA (9), CRVENA i PLAVA (8),
 - iii. MODRA, SMEĐA i RUŽIČASTA (po 5),
 - iv. ŽUTA (4), CRNA, BIJELE (po 3)
 - v. NARANČASTA i LJUBIČASTA (po 2).

Kao što se vidi, piščev je odnos prema bojama različit u odnosu na postupak kojim se služi. CRNA i SIVA imaju najviši udio i kao semantičko polje i kao prototipne boje, no slabo su razvedene. ZELENA je razvedenija od svih triju. Crvena je najčešća od prototipnih boja i s PLAVOM visoko razvedena. Ljubičasta, smeđa, narančasta i ružičasta po udjelu su prototipnih boja rijetke, a i kao semantička polja najrjeđe osim smeđe, no RUŽIČASTA i SMEĐA razvedenije su od CRNE i BIJELE. MODRA i ŽUTA srednje su čestotnosti, kao i njihove prototipne boje.

5.

RASPODJELA BOJA PO POGLAVLJIMA ROMANA

Iako se u poetskomu diskursu uporaba sinonima navodi kao jedna od njegovih karakteristika jer predstavlja bogatstvo pjesnikova jezika, u ovom romanu uporaba, poglavito bliskoznačnih, ali i sličnoznačnih pridjeva za boje i neboje, ima konstitutivnu ulogu. Kako je cijeli roman konstruiran oko glavnoga lika, slikara Filipa Latinovicza, uporaba različitih sinonimnih naziva za boje postaje jednom od diskursnih strategija u gradnji cjelokupnoga romana, napose lika.

U tablici 22 navedene su boje kako su raspoređene u proučavanu Krležinu romanu. Najprije je naveden broj poglavlja, onda ukupan broj pridjevskih pojavnica svih boja. Nakon toga naveden broj boja, što znači ukupan raspon svih boja toga poglavlja svrstanih u osnovne spektralne boje (Krleža ih ima ukupno 12 jer razlikuje modru i plavu). U najužemu dijelu navedene su sve boje uz broj pojavnica (na početku nalazi se broj pojavnica, a iza njega slijede boje koje ga imaju ili dijele (npr. 2 crvena, siva, bijela znači da svaka od njih ima dvije pojavnice).

broj pogl.	broj pojav	broj boja	Boje uz čestotu pojavljivanja (pojavnice)	sp. boje
1	22	8	7 siva 4 bijela 3 žuta 2 zelenkasta smeđa s nij. modra s nij. 1 narančasta crna	5
2	42	10	7 crvena s nij. bijela 6 crna nij. sive 5 zelenkasta 3 žuta plavkasta modra 1 smeđa ljubičasta	7
3	15	8	4 crna 2 crvena s nij. siva bijela zelena s nij. 1 žučkasta modrikasta ružičasta	5
4	45	11	12 nij. sive 8 nij. zelene 6 crna 5 nij. crvene 3 nij. plave nij. žute 2 nij. modre nij. smeđe bijela 1 svijetloružičasta tintasta	8
5	17	7	5 zelena nij. sive 3 crna 1 crvena modra tintasta tamnonarančasta	5
6	25	8	6 nij. sive 5 nij. modre nij. bijele 4 nij. crvene 2 nij. zelene 1 plava žuta crna	5
7	8	5	3 bijela 2 crna 1 crvena žuta ljubičasta	3
8	6	3	3 crna 2 bijela 1 modra	1
9	34	9	7 nij. plave 6 nij. crvene 5 nij. zelene e 4 modra crna siva 2 bijela 1 žuta narančasta	6
10	16	5	7 bijela 5 crna 2 narančasta 1 modra zelena	3
11	23	9	5 bijela nij. sive 3 nij. smeđe nij. crne 2 modra ljubičasta 1 žuta crvena blijedoplav	6
12	18	4	9 nij. bijele 6 nij. zelene 2 nij. crvene 1 crna	2
13	28	10	6 n nij. sive 5 nij. crvene nij. zelene 4 crna 2 nij. modre nij. plave 1 žuta bijela bijeloružičasta smeđa	7
14	25	6	8 nij. crvene 6 nijansa crne 2 nij. zelene akvamarinska nij. sive modra	4
15	5	4	2 nij. plave 1 zelena žuta ljubičasta	4
16	5	4	2 nij. plave 1 zelena žuta ljubičasta	4
17	2	2	1 zelena crna	1
18	1	1	1 siva	-
19	2	2	1 crvena crna	1
20	0	0	0	-
21	18	8	6 crna 4 nij. zelene 2 nij. sive crvena 1 žuta bijela modra smeđa	5
22	31	10	5 nij. crvene nij. sive nij. crne 4 nij. zelene 3 bijela nij. žute 2 nij. ružičaste nij. narančaste 1 plava smeđa	7

broj pogl.	broj pojav	broj boja	Boje uz čestotu pojavljivanja (pojavnice)	sp. boje
23	12	6	4 nij. crne 3 nij. sive 2 nij. zelene 1 plava tamnomodra bijela	3
24	5	3	2 nij. crvene žuta 1 ljubičasta	3
25	14	6	5 nij. zelene 3nij. crvene siva 1 žućkasta bijela crna	3
26	24	7	7 nij. crvene nij. crne 4 nij. zelene 3 bijela 1 modrikasta plavkasta žuta	5
27	21	5	7 nij. zelene 5 crna 4 sivan crvena 1 modra	3
28	20	8	5 nij. modre 3 plava siva crna 2 crvena nij. zelene 1 narančasta žuta	6
29	10	7	3 crna 2 nij. bijele 1 crvena svijetlozelenkasta svijetloplava žuta siva	4

Tablica 22. Čestotnost boja po poglavljima

Raspodjela i čestotnost boja neravnomjerno je raspoređena po dvadeset i devet poglavlja, ovisno o radnji romana.

5.1.

Broj pojavnica po poglavljima

I raspon pojavnica boja po poglavlju vrlo je velik: od 0 do 45. Od ukupno 494 pojavnice za boje u provoj polovici romana ima ih 323, što je ukupno su šezdesetak posto (61,5%). Brojčano središnje, pretnaesto poglavlje ima ih samo 5 (1%), a druga polovica romana ima ih 165, odnosno 37,5%. Dakle, druga polovica Krležina romana znatno je manje obojana.

Devet poglavlja ima manje od deset pridjevskih pojavnica za boje: sedmo, osmo, od četrnaestoga do dvadesetoga (koje nema ni jednu) i dva-deset i četvrto, pri čemu se njihov broj smanjuje prema kraju romana: 8-6-5-5-2-1-2-0-5. Osam poglavlja ima od deset do dvadeset pridjevskih pojavnica za boje: treće, peto, deseto, dvanaesto, dvadeseto, dvadeset i treće, dvadeset i peto te zadnje, dvadeset i deveto: 15-17-16-18-18-12-14-10. Osam poglavlja ima od dvadeset do trideset pojavnica za boje: prvo, šesto, jedanesto, trinaesto, šesnaesto, dvadeset i šesto, dvadeset i sedme te dvadeset i osmo: 22-25-23-28-25-24-21-20. Četiri poglavlja imaju više od trideset pojavnica: drugo, četvrto, deveto te dvadeset drugo: 42-45-34-22.

5.2.

Broj različitih boja po poglavljima

Po rasponu redosljied je u 4. poglavlju najviše različitih BOJA – jedanaest. Poglavlja 2, 3 i 22 imaju deset različitih boja, 9 i 11 poglavlje s devet, 1, 3, 6, 21 i 28 poglavlje s osam, 5, 26 i 29 poglavlje sa sedam, 8, 23, 25 i 14 poglavlje sa šest 7 i 10 poglavlje s pet, 12, 15 i 16 poglavlje s četiri, 24 poglavlje s tri, 17 i 19 poglavlje s dvije, 18 poglavlje s jednom i 20 poglavlje bez i jedne pridjevske pojavnice za boju. Dakle, raspon boja uglavnom prati broj pojava boja po poglavljima.

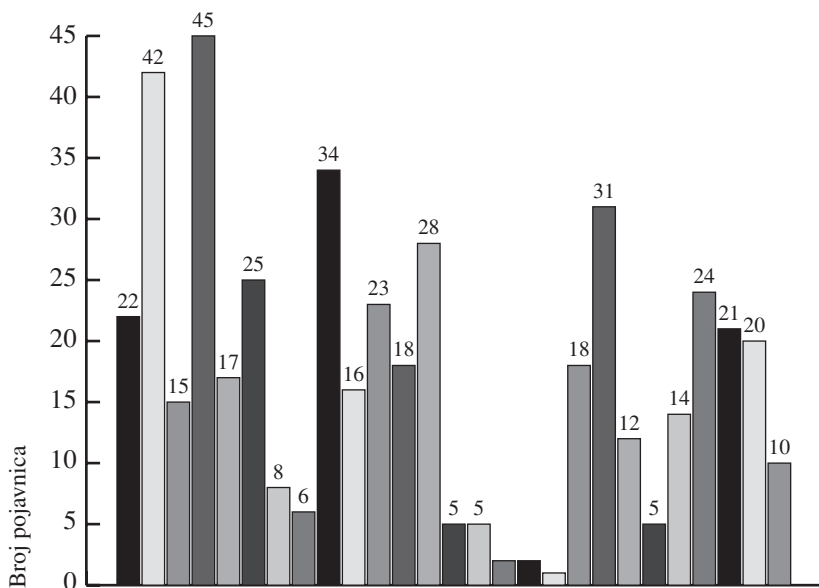
5.3.

Broj pojava boja, raspon različitih boja i sadržaj poglavlja

Najveći broj pojava boja i raspom boja pojavljuje se u četvrtomu poglavlju (45 pojava boja i 11 boja) u kojemu Filip, prije povratka u Kostanjevec, zamjećuje vlastitu nemoć u uspostavljanju identiteta i kao slikara, ali i kao čovjeka – bez podloge, bez jasnoga osjećaja pripadanja, bez jasnih uzročno-posljedičnih veza unutar vlastitoga bića i postojanja. U njemu se opisuje raspad na detalje, dojam da boje gube boju, Filipova spoznaja da nema podlogu i njegovi unutarnji nemiri te alkohol. Uz sve tri neboje ima osam boja. Najviše je sive (12), pa zelene s nijansama (8), pa crne (6) i crvene s nijansama (5), a pojavljuju se i žuta i plava, obje s nijansama (po 3), potom bijela, smeđa i modra, posljednje dvije s nijansama (po 2), te svijetloružičasta i tintasta (po 1). Nedostaje samo narančasta da bi paleta bila potpuna.

Po broju pojava boja (42 pojava boja) slijedi drugo poglavlje u kojemu se prisjeća slika iz djetinjstva kada se kao glavni uzrok njegove nestalnosti pojavljuje lik majke i njezin sumnjiv način života te otvoreno pitanje o biološkomu ocu. U poglavlju s trećim najvećim brojem pojava boja, deveto poglavlje (34 pojava boja) u kojemu se iznose Filipove patnje zbog nemogućnosti ostvarenja tjelesnih dodira sa ženama i vječite patnje prouzrokovane neostvarenim, čulnim dječaćkim snovima. U tome je poglavlju najviše bijele (7), potom crne i sive s nijansama (po 6), potom zelenkaste (5), žute, plavkaste i modre (po 3) te smeđe i ljubičaste (po 1).

Još dva poglavlja u prvoj polovici romana imaju velik broj pojava boja i raspon. Deveto poglavlje (34 pojava boja i 9 boja) osim o životu u Kostanjevcu u protekla dva mjeseca i spašavanju Hitrečeva bika govori o unutrašnjost

Distribucija boja po poglavljima u romanu

Slika 2. Raspodjela boja neboja i nijansa po poglavljima romana

majčine kuće, ali Filip razmišlja o slikarskomu pravcu i svojoj pripadnosti fovizmu. Najviše je nijansi plave (7), pa nijansi crvene (6), pa nijansi zelene (5), pa modre, crne i sive boje (po 4), pojavljuju se i bijela (2) te žuta i narančasta (po 1).

U trinaestomu poglavlju (28 pojavnica i 10 boja) pojavljuju se slike djetinjstva i mladosti, govori se o odnosu prema ženama u sjeni majke. Najviše je sive s nijansama (6), potom dviju komplementarnih boja s nijansama: crvene i zelene (po 5), potom crne (4), nijansa modre i plave (po 2) te žuta, bijela, bijeloružičasta i smeđa (po 1).

U drugoj polovici romana najveći je broj pojavnica i raspon u dvadeset i drugomu poglavlju (31 pojavnice i 10 boja) u kojemu je Filip doživio ekstazu, svojevrsni vrhunac vlastitih slikarskih zanosa pretočenih u lik rassetoga Krista. Najviše je nijansa crvene, sive i crne (po 5), potom nijansa zelene (4), pa bijele i nijansa žute (po 3), nijansa ružičaste i narančaste (po 2), još plava i smeđa (po 1). Dakle, od neboja čak i siva i crna pojavljuju se s nijansama, a bijela je čista.

U poglavljima u kojima se iz vizure objektivnoga pripovjedača iznose osobne povijesti i sudbine ostalih likova romana – priča o gospodinu Silviju Liepachu, propast Baločanskoga ili Bobočke, uporaba pridjeva za boje vrlo je mala ili gotovo potpuno izostala. U poglavljima od petnaestoga do dvadesetoga, gdje se opisuje društvo oko Bobočke, njezino djetinjstvo, nagovještaj nemorala i njezina pretvaranja u *femme fatale*, prošlost Baločanskoga, buđenje tjelesnoga, njegov moralni pad, početak druženja s Bobočkom, bankrot, dolazak i život s Bobočkom pojavnica je ukupno 16, a raspon je od 4 do 0. U dva poglavlja u kojima je Bobočka u središtu boje su plava s nijansama, ljubičasta, zelena i žuta. U poglavljima gdje je Baločanski u središtu crna, zelena i siva, a u poglavljima usmjerenima na oboje siva, crvena i crna (po 1 pojavnica) i bezbojnost.

6. ZAKLJUČAK

Ukupan broj i čestotnost pridjeva za boje koji se pojavljuju u Krležinu romanu *Povratak Filipa Latinovicza* pokazuju da uporaba različitih pridjeva za boje, neboje i njihove nijanse čitatelju vješto dočarava svijet viđen slikarskim okom, što je životni poziv glavnoga lika. Nemogućnost pronalaženja podloge, kao uporišta vlastita identiteta, rezultira neprestanom borbom Filipa sa samim sobom, što dovodi do rascjepa njegove ličnosti. Sivilo i pesimizam Filipova unutarnjega života postupno se preslikava na objektivni svijet. Filipova podvojenost čitatelju se otkriva i bojama – različitom uporabom leksema za boje: manjim ili većim brojem pojavnica i pretežitim odabirom boja iz spektralnoga ili crno-bijeloga semantičkoga polja. Poglavlja s najvećim brojem pojavnica, a onda i velikim rasponom boja, povezana su sa slikama iz Filipova djetinjstva ili slikarskim temama. Prva polovica romana u poglavljima ima i veći broj pojavnica i raspon različitih boja, dok ih je u drugoj polovici manje, s izuzetkom dvadeset i drugoga poglavlja u kojemu velik i broj i raspon pojavnica sadržajno prati slikarsku ekstazu Filipovu. Tako boje ujedno postaju i vezivno tkivo toga po nekim drugim obilježjima fragmentarnoga romana spajajući ga u cjelinu pa ih se može promatrati kao jednu od diskursnih strategija u izgradnji romana.

BIBLIOGRAFIJA

IZVORI

- Krleža, M. (1982) *Povratak Filipa Latinovicza*. Zagreb: Školska knjiga
Krleža, M. (2004) *Povratak Filipa Latinovicza*. Zagreb: Večernji list

LITERATURA

- Babić, Z. (1991) *Suprotnost i sklad u pripovijedanju Ive Kozarčanina*, Radovi Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, 45–60
Badurina, L. (2008) *Između redaka – Studije o tekstu i diskursu*, Zagreb, HSN
Berlin, B. And Kay, P. (1969) *Basic Color Terms: Their Universality and Evolution*, Berkeley: University of California Press
Berruto, G. (1994) *Semantika*, Zagreb, Antibarabarus
Biti, M. Marot Kiš, D. (2008) *Poetika uma*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, Izdavački centar Rijeka
Brbora, S. (2005) *Što je zajedničko marelici i lososu? (O nazivima za boje)*, u Granić, J. (ur.) *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike*, Split HDPL
Chevalier, J.; Gheerbrant, A. (1987) *Rječnik simbola*, Zagreb, Nakladni zavod MH
Engelsfeld, M. (1975) *Interpretacija Krležina romana Povratak Filipa Latinovicza*, Zagreb, Liber
Gelb, R. (2006) *Konceptualizacija i vidovi konstituiranja značenja: temeljne kognitivno-lingvističke postavke i pojmovi*, "Suвремена lingvistika", Vol. 62, No. 2
Guirard, P. (1983) *Semiologija*, Beograd, Prosveta
Gulešić-Machata, M., Machata, M. (2007) *Boje u hrvatskim i slovačkim kolokacijama*, „Riječ: časopis za slavensku filologiju”, (13), 2. svezak, 99–107
Hardin, C.L., Maffi, L. (ur.) (1997) *Color categories in thought and language*, Cambridge, Cambridge University Press.
Heider, E. R. (1972) *Universals in color naming and memory*, "Journal of Experimental Psychology", 93: 10–20
Itten, J. (1961) *Kunst der Farbe*, Ravensburg, Otto Maier Verlag
Jakobson, R. (1966) *Lingvistika i poetika*, Beograd, Nolit
Jelaska, Z.; Bošnjak, T.; Balent, M. (2005) *Nazivi za boje u hrvatskom jeziku i njihovo značenjsko podrijetlo u usporedbi s francuskim i engleskim*, u zborniku *Semantika prirodnoga jezika i metajezik semantike* (ur. J. Granić), Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku: Split, str. 357–366
Jelaska, Z.; Cvikić, L. (2005) *The words for colors in Croatian: different means of lexicon extension*, u *Zbornik radova*, Sveučilište u Zadru, Stručni odjel za izobrazbu učitelja i odgajatelja predškolske djece
Jelaska, Z. (2007) *Načela određivanja sinonima*, u J. Mojsieva-Guševa i sur. (ur.) "Filološke studije", 5, vol. 2, Skopje-Perm-Ljubljana-Zagreb: Sveučilište Sv. Ćirila i Metoda, Skoplje, 209–220

- Jelaska, Z. (2008) *Ljubiš li me? Ti znaš da te volim: O bliskoznačnicama i raznoznačju*, u Mirković, S. (ur.) *Babićev zbornik O 80. obljetnici života*, Slavonski Brod, Ogranak MH, 125–170
- Katnić-Bakaršić, M. (2001) *Stilistika*, Sarajevo, Naučna i univerzitetska knjiga, Ljiljan
- Kay, P., McDaniel, C. K. (1978) *The linguistic significance of the meanings of basic color terms*, "Language", 54: 610–46
- Kay, P., Maffi, L. (1999) *Color appearance and the emergence and evolution of basic color lexicons*, "American Anthropologist", 101: 743–760
- Leech, G. (1981) *Semantics*, (2nd edition), Hammondsworth: Penguin Books.
- Marković, I. (2010) *O hrvatskim riječima za boje*, u Marković, I. *Uvod u pridjev*. Zagreb, Disput, 249–272
- Miščević, N. (2003) *Filozofija jezika*, Zagreb, Naklada Jesenski i Turk
- Moguš, M. Bratanić, M., Tadić, M. (1999) *Hrvatski čestotni rječnik*, Zagreb
- Opašić, M., Spicijarić, N. (2010) *Prilog kontrastivnoj analizi frazema sa sastavnicom boje u hrvatskoj, talijanskoj i njemačkoj frazeologiji*, "Fluminensia", god. 22, br. 1, str. 121–136
- Petrović, B. (2005) *Sinonimija i sinonimičnost u hrvatskom jeziku*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada
- Silić, J.; Pranjković, I. (2005) *Gramatika hrvatskoga jezika*, Zagreb, Školska knjiga
- Silić, J. (2006) *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, Zagreb, Disput
- Stolac, D. (1994) *Boje u starijoj hrvatskoj frazeologiji i leksikografiji*, "Filologija časopis Razreda za filološke znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti", 22–23
- Šarić, Lj., Wittschen, W. (2008) *Rječnik sinonima*, Zagreb, Jesenski i Turk
- Tafra, B. (2006) *Od riječi do rječnika*, Zagreb, Školska knjiga.
- Tanhofer, N. (2000). *O boji na filmu i srodnim medijima*, Zagreb, Novi liber
- Taylor, J.R. (2002) *Cognitive Grammar*, Oxford University Press, Oxford Textbooks in Linguistics
- Taylor, J.R. (2003) *Linguistic Categorization*, Oxford: Oxford University Press
- Tabakowska, E. (2005) *Gramatika i predočavanje*, Zagreb, FFpress
- Trask, R. L. (2005) *Temeljni lingvistički pojmovi*, Zagreb, Školska knjiga
- Tuđman Vuković, N. (2009) *Značenje u kognitivnoj lingvistici*, "Suvremena lingvistika", Vol. 62
- Wierzbicka, A. (2008) *Why there are no colour universals in language and thought*, "Journal of the Royal Anthropological Institute", 14/2, str. 407–425
- Wyler, S. (1992) *Colour and Language: Colour Terms in English*, Tuebingen: Gunter Narr Verlag

SUMMARY

A RANGE OF COLOURS IN THE NOVEL *POVRATAK FILIPA LATINOVICZA*

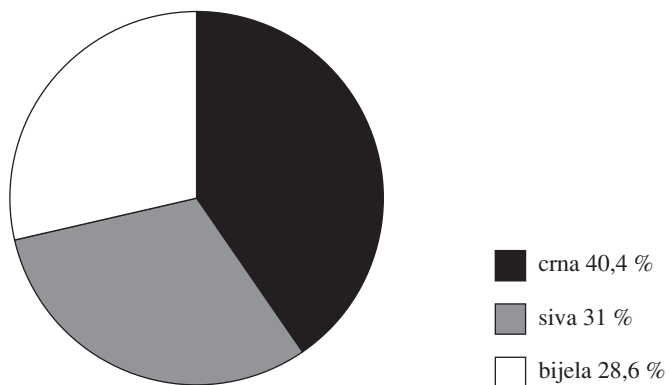
Kristina Čendo and Zrinka Jelaska

The paper deals with the research of colours in Krleža's novel *Povratak Filipa Latinovicza*, analyzing the colour adjectives appearing in the text. Firstly, the colours are separated into non-spectral (achromatic) colours and spectral colours, these two groups having three (black, white and gray) and nine members (red, green, yellow, blue, dark blue, brown, orange, purple, pink). Each of these twelve non-spectral and spectral colour co-subordinates is understood in itself as a category whose prototypical member is the very (in words) pure colour, and colour shades and nuances being its more marginal or peripheral members standing in a mutually linear relationship. Among them, relationships of close (partly synonymous) or similar meaning may be established. Since the whole novel is constructed around the main character, painter Filip Latinovicz, the usage of different colour terms of close or similar meaning becomes one of discourse strategies in the construction of the whole novel, especially in constructing the character and his relationship towards parts of his own life in the past and the present. The analysis has shown that colour adjectives appear in chapters unevenly and that their distribution also depends on the contents of a particular chapter. Thus colour adjectives integrate the novel, which is by some of its features fragmentary, into a coherent entity.

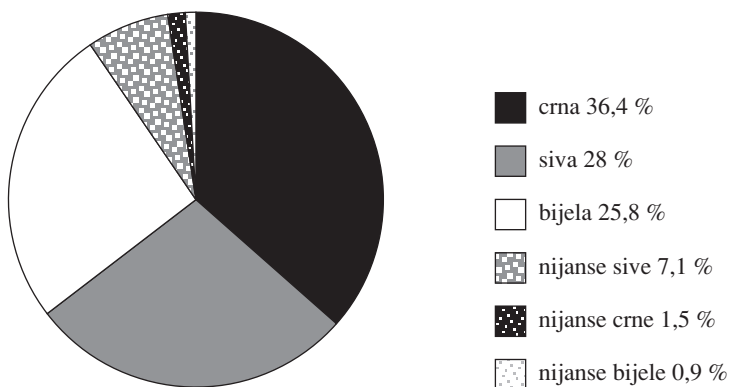
Key words: colour, discourse strategies, M. Krleža, *Povratak Filipa Latinovicza*

Primljeno: 31. ožujka 2012.

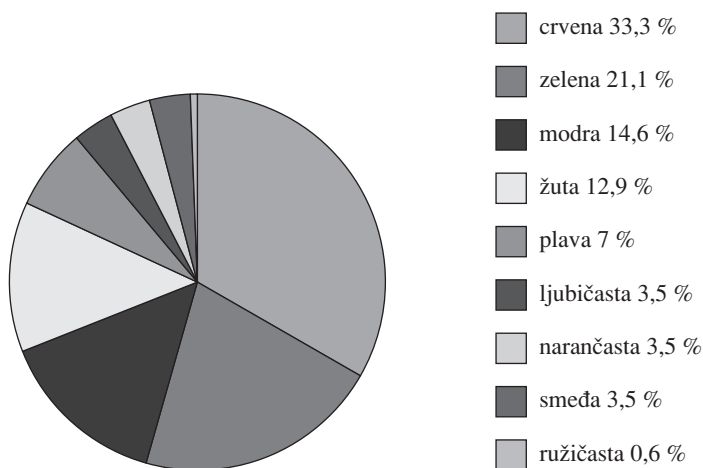
PRILOZI

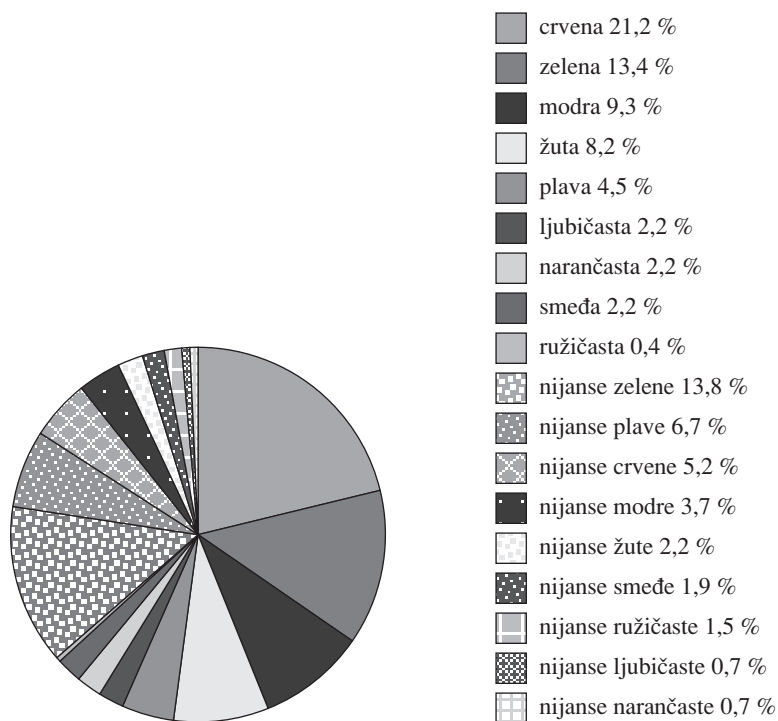
Slika 2. Neboje

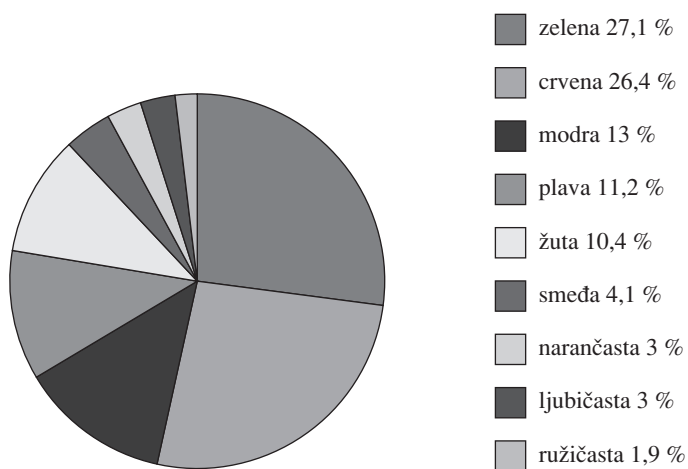
Slika 3. Neboje i njihove nijanse

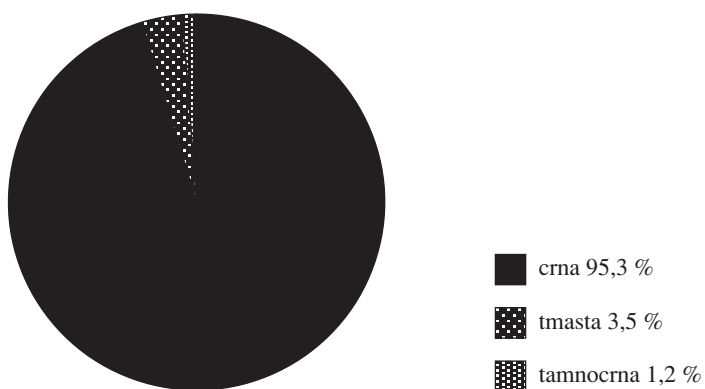
Slika 4. Spektralne boje

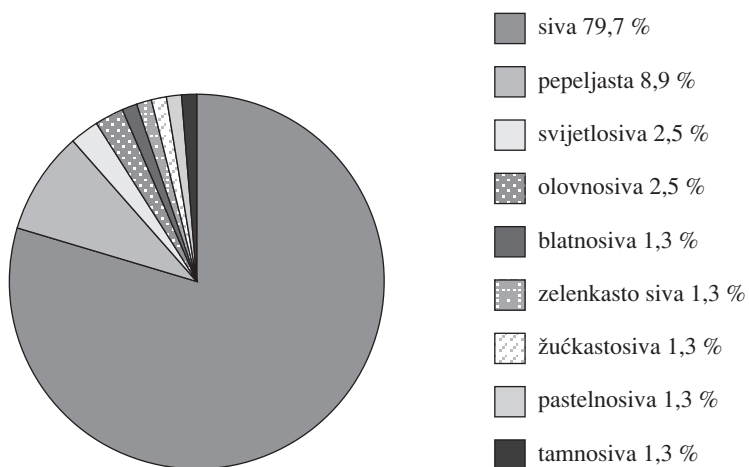
Slika 5. Boje i nijanse spektralnih boja

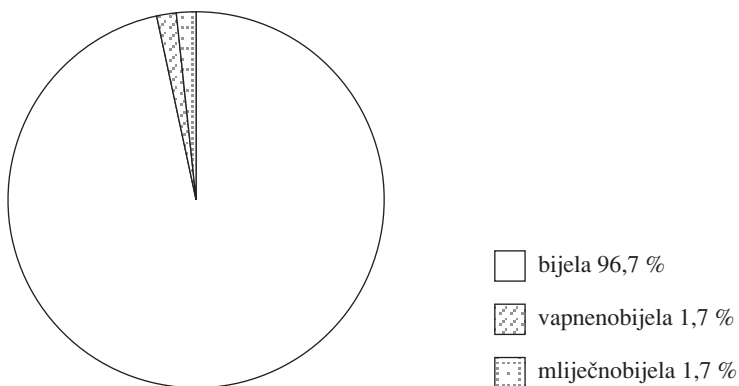
Slika 6. Raspodjela boja i nijansa po čestotnosti

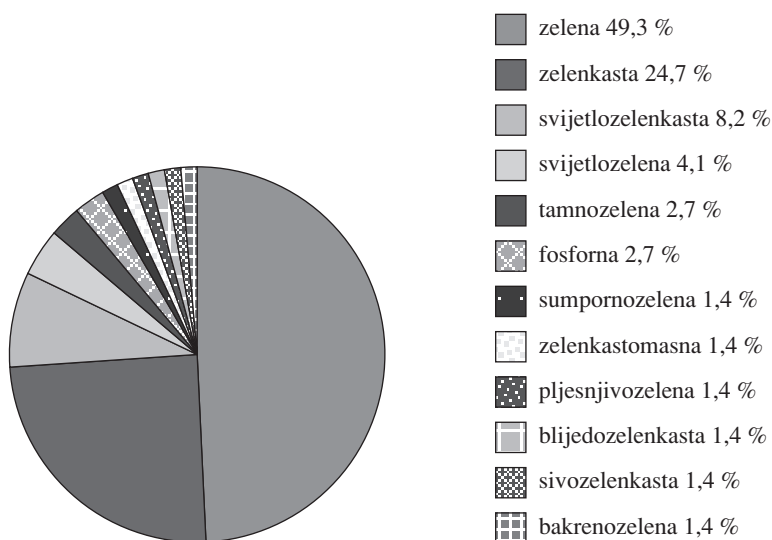
Slika 7. Crna i nijanse crne

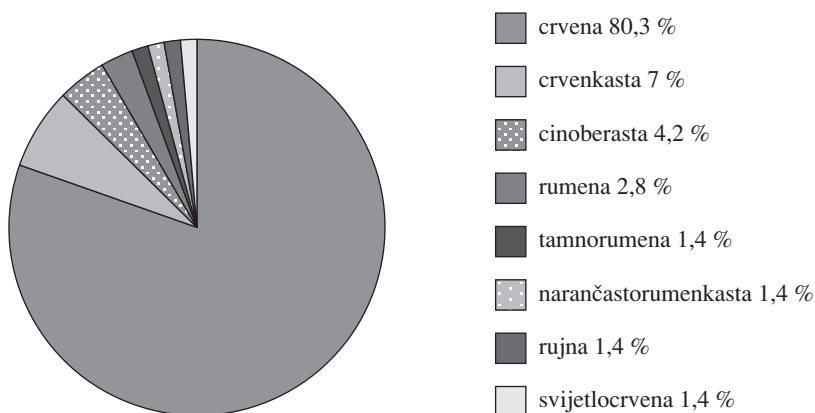
Slika 8. Siva i nijasne sive

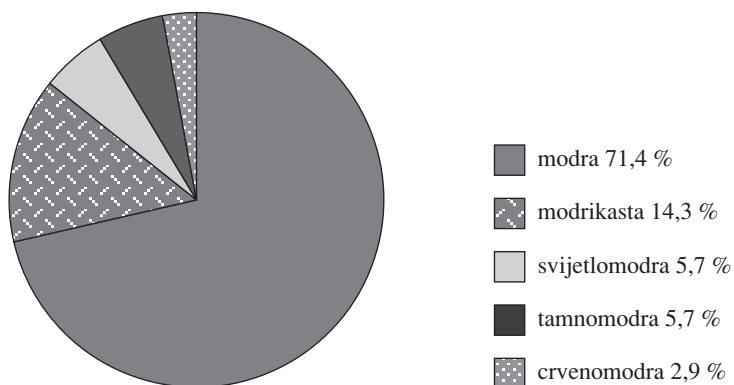
Slika 9. Bijela i nijanse bijele

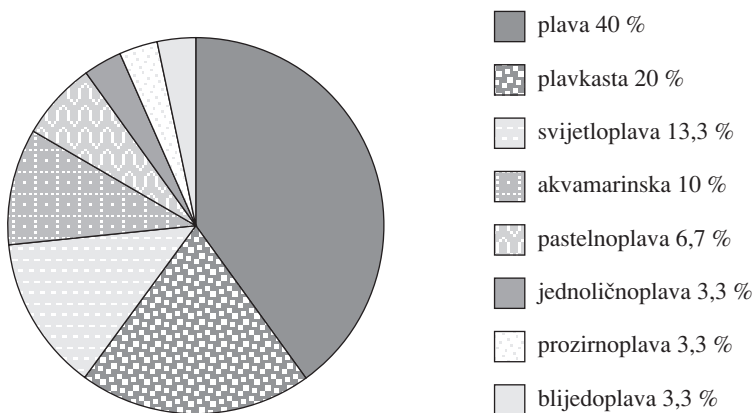
Slika 10. Zelena i nijanse zelene

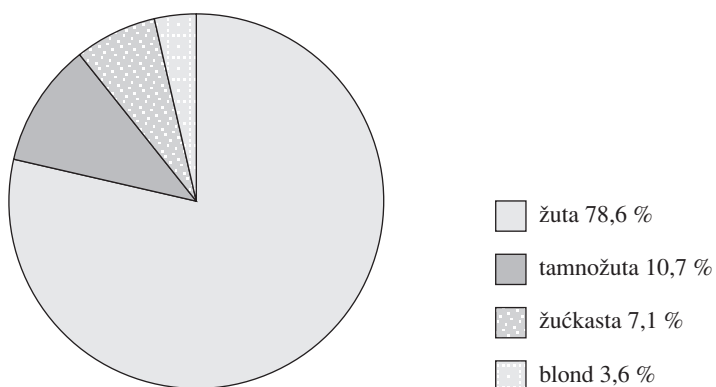
Slika 11. Crvena i nijanse crvene

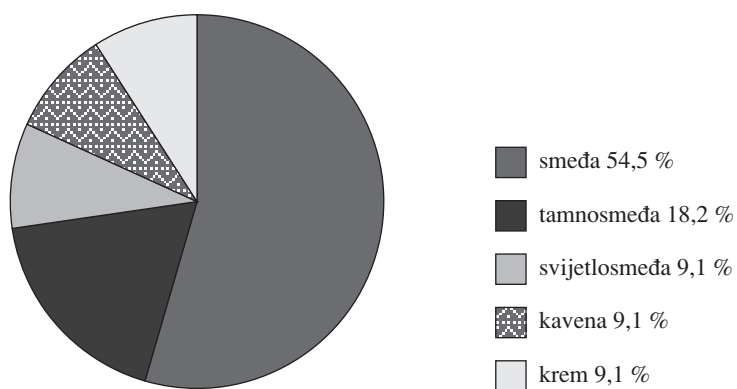
Slika 12. Modra i nijanse modre

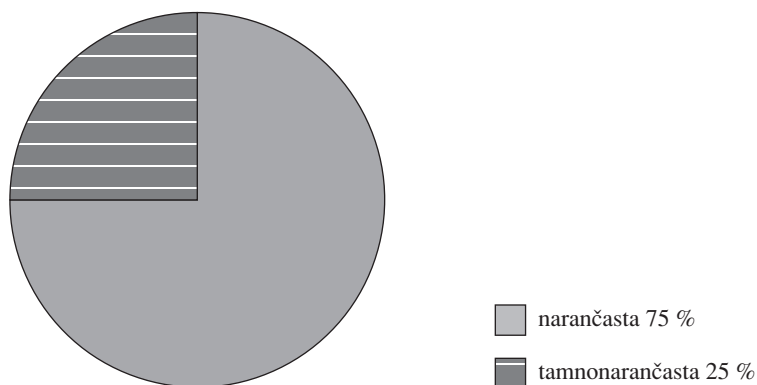
Slika 13. Plava i nijanse plave

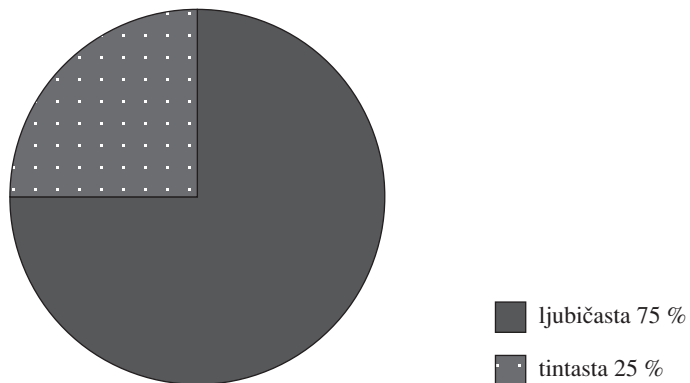
Slika 14. Žuta i nijanse žute

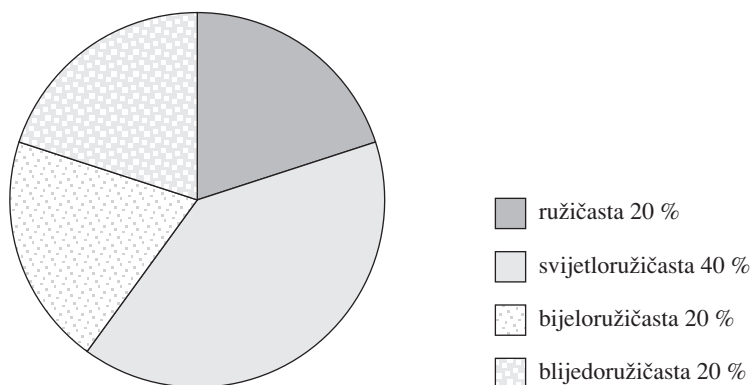
Slika 15. Smeđa i nijanse smeđe

Slika 16. Narančasta i nijanse narančaste

Slika 17. Ljubičasta i nijanse ljubičaste

Slika 18. Ružičasta i nijanse ružičaste